

Suur Töll

Tallinnan sataman Amiraliteetin altaassa on yleisölle avoinna Viron merimuseolle kuuluva jäänmurtaja Suur Töll, joka sai vakituisen paikan satamasta pitkällisten neuvottelujen jälkeen viime vuoden loppupuolella. Laivalla on monivaiheinen historia, joka liittyy myös Suomeen.

Kun Venäjän talous alkoi vahvistua ja teollisuustuotanto lisääntyä 1910-luvun alussa, meriministeriö päätti tilata sarjan uusia jäänmurtajia, jotka pitäisivät Itämeren väylät auki myös talvisin ja turvaisivat viennin kulkemisen. Ensimmäinen laivoista tilattiin stettiniläiseltä Vulcan-Werke AG:n telakalta, se valmistui vuonna 1914 ja sai nimekseen Tsar Mihail Fjodorovits ensimmäisen Romanov-sukuisen hallitsijan mukaan. Laiva varustettiin aikansa moderneimmalla jäänmurtotekniikalla, kuten kallistusmekanismeilla ja keulapotkurilla. Se jäi lopulta aiotun sarjan ainoaksi alukseksi, koska maailmansodan syttyminen murskasi muut suunnitelmat. Laivan kotisatama oli Tallinna.

Vallankumouksen jälkeen laivan nimi muutettiin Volynetsiksi, ja tähän ensimmäiseen Volynets-vaiheeseen liittyy myös aluksen Suomen-ajan alku. Laiva oli nimittäin talvella 1918 Venäjän Itämeren-laivaston mukana Helsingissä, johdatti sota-alukset Suomesta Kronstadtin satamaan ja palasi sitten takaisin. Maaliskuun lopussa suomalaiset valkoiset kaappasivat aluksen haltuunsa ja se sai tehtäväkseen tuoda valkoisille avuksi tulleita saksalaisia sotilaita Suomeen. Kaappaus toteutettiin laivan

päällystöön kuuluneiden virolaisten avulla. Sodan päätyttyä laiva jäi Suomeen ja sai nimen Wäinämöinen. Kalevalan laulava tietäjä joutui vuonna 1919 edelleen sotaisiin tehtäviin, viemään suomalaisia ja tanskalaisia vapaaehtoisia Viron vapaussotaan. Sen aikana se oli virolaisten keskeisin yhdysside muuhun maailmaan vieden Viroon miehistöä ja tarvikkeita, tuoden sieltä kaatuneita ja haavoittuneita.

Rauhan tultua Wäinämöinen joutui keskelle diplomaattista kriisiä, sillä Venäjä oli Viron kanssa solmimassaan Tarton rauhansopimuksessa sitoutunut luovuttamaan aluksen Virolle, mutta Suomi katsoi, että se on saanut murtajan haltuunsa Venäjältä, eikä sillä ole velvollisuutta luopua siitä. Neuvottelut johtivat laivan luovuttamiseen Virolle vuonna 1922. Laiva kastettiin Suur Töll-nimiseksi virolaisen tarusankarin mukaan. Murtaja toimi edelleen Suomenlahdella ja sitä käytettiin Viron jäänmurtajalaivaston johtoaluksena. Sillä oli suurin vastuu maan talvimerenkulun ylläpitämisessä 1920–1930-luvuilla.

Neuvostoliiton haltuun Suur Töll joutui sen miehitettyä Viron vuonna 1940. Alus evakuoiti ensimmäisen Neuvosto-Viron johtajia Leningradiin saksalaismiehityksen tieltä vuonna 1941 ja se vaurioitui paluumatkalla ajettuaan miinaan jääden sodan loppuun asti Kronstadtin. Samana vuonna sille oli palautettu nimi Volynets.

Neuvostovuosiin ajoittuu jäänmurtajan ainoa perusteellinen kunnostus: vuonna 1952 alus uusittiin Rauma-Re-

Kuva: Timo Salminen

polan Rauman telakalla Suomessa. Se sai silloin muun muassa uudet, öljypolttoiset kattilat entisten hiilikattiloiden tilalle. Koneita ei uusittu ja ne ovat edelleen alkuperäiset. Viisikymmenluvulla laiva oli historiansa ainoan kerran Itämeren ulkopuolella saatettuaan Neuvostoliiton salaa Egyptille lahjoittamat, kuljetusta varten puolalaisiksi naamioidut kaksi sotalaivaa Pohjanmerelle.

Volynetsin aktiivipalvelus jäänmurtajana päättyi vuonna 1976, mutta se palveli vielä muutaman vuoden ajan apu- ja pelastusaluksena. Vuonna 1988 Viro onnistui saamaan laivan takaisin Tallinnaan museoalukseksi huolimatta siitä, että Neuvostoliitossa hyvin ymmärrettiin siihen Virossa liitetyt symbolimerkitykset. Suur Töll on nimittäin paitsi virolaisen tarusankarin kaima myös ainoa sotienvälisestä Virossa säilynyt höyrylaiva ja maan koko tuon-

aikaisen merenkulun symboli. Suurella Töllillä on vanhoista merimiehistä koottu vahtimiehistö, joista yksi mies esittelee oppaana laivaa kävijöille. Entiseen miehistön ruokalaan on koottu monipuolinen valokuvanäyttely jäänsärkijän historiasta. Alusta kunnostetaan ja entistetään niukkojen rahavarojen sallimissa puitteissa.

Viro ja Suomi ovat siten molemmat saaneet yleisölle avoimiksi yhden höyryjäänmurtajan. Ne ovat esimerkkejä sekä talvimerenkulun merkityksestä Itämeren-maille että – varsinkin Suur Töll – poliittishistoriallisten tapahtumien ilmenemisestä yhden teknisen laitteen, laivan, vaiheissa.

Timo Salminen

Avoinna joka päivä toukokuusta syyskuuhun klo 10–18, lokakuusta huhtikuuhun 11–16. Juhlapyhinä suljettu.